

Een omstreden kroonjuweel

Sandra Jongenelen Hoe is het begrip volks-cultuur in het cultuurbeleid terechtgekomen? Het was een van de kroonjuwelen van het CDA die premier Balkenende in 2007 het regeerakkoord wist binnen te loodsen. Daarna kwam het op het bord van cultuurminister Ronald Plasterk (PvdA), die het beleidsthema vertaalde in het Fonds voor Cultuurparticipatie, gericht op cultuur-educatie, amateurkunst en volkscultuur. Een overzicht.

Hoe verdeeld de politiek reageert op volks-cultuur blijkt negen maanden nadat op 1 januari 2009 het Fonds voor Cultuurparticipatie van start is gegaan. Vanuit de Tweede Kamer wordt geprobeerd volks-cultuur als beleidsthema te schrappen. Maar de motie van Mariko Peters van GroenLinks die daartoe oproept, wordt verworpen. Ze krijgt steun van haar eigen fractie, D66, de PvdD en de PVV. Vanuit de partij van Wilders ligt support vóór volkscultuur voor de hand, maar dat berust klaarblijkelijk op een vooroordeel. Volkscultuur is een issue van het CDA, geen knieval naar de PVV. Vanuit de gedachte dat zoveel mogelijk mensen actief aan kunst en cultuur moeten doen, werd het vervolgens door de PvdA omhelsd.

Wat volkscultuur precies inhoudt, blijft lang onduidelijk. 'Gaat het Rijk kantklossen ondersteunen?', klonk het ongelovig vanuit de Tweede Kamer. Het Meertens Instituut kreeg in 2008 opdracht het begrip te definiëren. Maar desondanks blijkt het beleidsthema vooral

voor de lagere overheid moeilijk in concreet beleid te vertalen. 'Het subsidiebeleid (...) is weinig helder en inzichtelijk en verschilt van gemeente tot gemeente. Gemeentelijke en provinciale fondsen (...) hanteren niet altijd eenduidige criteria', constateert het Nederlands Centrum voor Volkscultuur (NCV). (Nederlands Centrum voor Volkscultuur 2010a, 7) Extra lastig: de volks-cultuurgelden lopen tot 2012. Terwijl de lokale en provinciale beleidsmakers worstelen met het onderwerp, vrezende ze de broekriem.

Met het verstrijken van de jaren werd het begrip aan allerlei onderwerpen gekoppeld. Het CDA verbond het met nationale identiteit, Plasterk zette het als eerste op een lijn met amateurkunst en erfgoed. Beleidsmakers en politici verbonden het ook aan culturele diversiteit, achterstandswijken en hoge kunst. In de praktijk hebben volkscultuurprojecten in grote steden vaak een multi-culturele insteek en zijn ze gericht op achterstandswijken. Buiten de Randstad gaat het

meestal om erfgoed: een streekcultuurfestival in de Achterhoek of een dialectpopfestival in de provincie Zeeland.

De Mondriaan Stichting interpreteert volkscultuur vanuit de kunsthoek, waarbij valt te denken aan de kruisbestuiving tussen hedendaagse kunstenaars en oude ambachten. Het NCV pleit voor de erfgoedinstek. ‘Volkscultuur is breder dan kunst. Volkscultuurbeleid doet er verstandig aan niet de (amateur) kunst, maar het erfgoed als uitgangspunt te nemen. Erfgoed als invalshoek behoedt voor een eenzijdige oriëntatie op kunst, waarbij te veel nog de professionele kunstenaars centraal staan.’ (Ibid., 8)

Beladen begrip

In dit artikel staat de eerste vraag centraal: hoe kwam de volkscultuur in het cultuurbeleid terecht? Maar eerst iets over de term zelf, waar sommigen de kriebels van krijgen. Er zijn van die woorden waarmee niets ‘mis’ is. Neem het woord keuken. De een denkt misschien aan iets moderns, terwijl de ander een eikenhouten uitvoering op zijn netvlies krijgt. Maar *who cares?* Het is een ruimte waarin je kookt. Er staat een ijskast en in Nederland meestal ook een vaatwasser. Klaar.

Maar laat nu het woord volkscultuur over de tong rollen en bedenk wat voor

associaties die paar letters achter elkaar oproepen. Het woord kan het niet helpen dat er een Tweede Wereldoorlog is geweest, waardoor het iets verdachts kreeg. ‘Hoe goed etnologen het begrip volkscultuur ook definieerden, het blijft “foute” connotaties oproepen’, vindt ook Peter Jan Margry. Hij is werkzaam bij het Meertens Instituut, een instelling die sinds de verschijning van de romancyclus *Het Bureau* van J.J. Voskuil bij sommige mensen een glimlach teweegbrengt.

Van de term volkscultuur krijgen sommigen de kriebels

De etnoloog beschrijft wat het woord volkscultuur oproept. Het doet denken aan ‘oubollig, belegen, autochtoon, statisch, archaisch’. ‘De combinatie van volk-nationaalsocialisme haalt – zeker in tijden van nieuwe extreem rechtse bewegingen – haast vanzelf de vrijage tussen de volkskunde en de nationaalsocialistische ideologie tijdens de Tweede Wereldoorlog weer naar boven. Hoe beladen kan een begrip zijn?’ (Margry 2010)

Het is Jan Peter Balkenende die de term volkscultuur in 2007 voor het eerst in het beleid van de rijksoverheid introduceert. In het regeerakkoord van Balkenende IV staat onder de paragraaf Kunst en Cultuur: ‘Amateurkunst en volkscultuur worden gestimuleerd. De overheid draagt daadwerkelijk zorg voor behoud van (religieus-) cultureel erfgoed.’ (Geerlink 2010, 6)

De herkomst is duidelijk. Het CDA had in zijn verkiezingsprogramma 2006-2011 al een lans gebroken voor de volkscultuur. ‘Amateur-

kunst en volkscultuur moeten gestimuleerd worden, bijvoorbeeld door meer vruchtbare kruisbestuiving met de professionele kunstsector mogelijk te maken.' (Ibid., 6)

Nationale identiteit uitdragen

Voornaamste lobbyist in de Tweede Kamer is Nicolien van Vroonhoven, destijds CDA-Kamerlid met cultuur in haar portefeuille. In het *Volkscultuur Magazine* (2008) legt zij uit dat volkscultuur 'rijkdom en het culturele kapitaal van een samenleving' vertegenwoordigen. 'Het is iets om trots op te zijn', aldus Van Vroonhoven. (Zeijsen 2008) Ze vertelt dat het CDA bezig is de nationale identiteit op de agenda te zetten. 'Daar hoort ook een website bij. De site heet *De kracht van Nederland* en is gelinkt aan de eigen CDA-homepage. De volkscultuur maakt daar een belangrijk deel van uit. Onze bedoeling is dat die nationale identiteit wordt uitgedragen en gehoord wordt. (...) Er zit ook een blok in over de vlag en over vlagprotocollen. Wanneer moet je vlaggen en wanneer niet? Er is een subpagina over het *Wilhelmus* en over de Nederlandse taal. We zijn nu bezig om de teksten te schrijven.' (Ibid.)

Het Kamerlid is inmiddels van het politieke toneel verdwenen en de website bestaat niet meer. De homepage van het CDA bevat ook geen verwijzing naar volkscultuur. Het is niet te vinden bij de thema's, noch bij de standpunten en uitgangspunten. Wel staat er een passage over in het verkiezingsprogramma 2010-2015 *Slagvaardig en samen*. (Migo 2010)

Op de huidige website koppelt het CDA cultuur aan onderwijs. Het plaatje dat daarbij hoort, is van een schilderend kind van een jaar of drie. De koppeling van cultuur aan een ander beleidsterrein was er ook al in 2008, het jaar waarin Van Vroonhoven zich erover uitsprak in het *Volkscultuur Magazine*. 'Anders dan in de vorige kabinetsperiode zien wij kunst en cultuur veel meer als instrumenteel voor de samenleving. Vroeger was het nog

de kunst met de grote K en het enige wat de overheid moest doen, was vooral stimuleren dat er mensen naar gingen kijken of luisteren. Wij vinden het belangrijk dat kunst en cultuur ook samen echt beleefd worden en gebruikt worden om mensen te binden. Dat is de reden dat wij een paar jaar geleden de amateurkunst op de agenda hebben gezet, dat is ook een kunstvorm die mensen samen doen en samen beleven. In het verlengde daarvan mag volkscultuur niet onderbelicht blijven.' (Ibid.)

Een maand na het verschijnen van het regeerakkoord in februari 2007 komt de Raad voor Cultuur met het advies *Innoveren, participeren!* Daarin erkent hij de toegenomen belangstelling voor volkscultuur en immaterieel erfgoed en stelt dat 'een sectorinstituut amateurkunst en een landelijke ondersteunende instelling die de besteltaken uitvoert op het terrein van de volkscultuur en het immaterieel erfgoed behoren tot de basisinfrastructuur'. (Raad voor Cultuur 2007)

De raad adviseert volkscultuur onder te brengen bij het sectorinstituut voor erfgoed. 'Het Nederlands Centrum voor Volkscultuur (NCV) is een kleine en kwetsbare organisatie die cruciaal is voor de ondersteuning van de vitale, vrijwel geheel uit liefhebbers bestaande sector van het immaterieel erfgoed. Op termijn is een samengaan van NCV en Erfgoed Nederland denkbaar. Eerst is echter het rijk aan zet. OCW dient werk te maken van het Unesco-verdrag inzake immaterieel erfgoed en ervoor te zorgen dat er in de komende periode beleid wordt ontwikkeld op dit nog geheel onontgonnen beleidsterrein.' (Ibid.)

Immaterieel erfgoed

En daar duikt voor het eerst het Unesco-verdrag op. Unesco maakt deel uit van de Verenigde Naties, de internationale organisatie die zich inzet voor de bevordering van

vrede, duurzame ontwikkeling en veiligheid. Unesco is actief op het gebied van onderwijs, wetenschappen en cultuur. In 1972 nam de Unesco een conventie aan over het materiële erfgoed. In het verlengde daarvan is er een lijst met internationaal beschermd erfgoed, waar sinds vorig jaar de Amsterdamse grachtengordel op prijkt. Al langer was dat het geval met de molens bij Kinderdijk. Internationaal staan er bij voorbeeld de Grand Canyon (VS) en de historische binnenstad van Avignon (Frankrijk) op.

Acht jaar geleden kwam Unesco met een variant voor immaterieel erfgoed: de Conventie ter Bescherming van het Immaterieel Cultureel Erfgoed. Het verdrag dat in 2006 in werking trad, vraagt aandacht voor niet-tastbaar erfgoed als tradities, rituelen en sociale gewoonten. Inmiddels hebben 116 landen zich erbij aangesloten. Deze lijst van immaterieel erfgoed werd vorig jaar uitgebreid met de Spaanse flamenco en de Franse keuken. In Nederland is nog niet bekend wat er eventueel op zou kunnen, maar te denken valt aan Leidens Ontzet, de schaatscultuur, de Indische rijsttafel en Sinterklaas.

Voor lezers die niets van het onderwerp volkscultuur afweten, komt de conventie misschien zomaar om de hoek zeilen, maar er is een groot verband. Sterker nog: mensen

als Margry van het Meertens Instituut pleiten ervoor in het beleid het woord volkscultuur te vervangen door immaterieel erfgoed, hoewel daar vanuit academisch standpunt haken en ogen aan zitten.

De etnoloog legt uit dat de voorloper van de conventie in 1989 nog de naam *Traditional Culture and Folklore* droeg. ‘Vanwege de problematische termen “traditie” en “folklore” hebben de betrokken landen en Unesco vervolgens besloten voor het neutralere

Er gaan stemmen op om ‘volks- cultuur’ te vervangen door ‘immaterieel erfgoed’

immaterieel (“*intangible*”) erfgoed te kiezen. Voor Nederland ligt daarmee de analogie nu voor het oprapen. Mijn pleidooi houdt dan ook in om voortaan bij het beleid in plaats van over volkscultuur te spreken over “immaterieel erfgoed” (niet om “volkscultuur” uit het dagelijks taalgebruik te bannen). Immers, de inhoudelijke focus van de conventie komt vrijwel overeen met wat in Nederland binnen het huidige beleid onder volkscultuur wordt verstaan.’ (Margry 2010)

In Nederland zou het nog twee jaar duren voordat cultuurminister Ronald Plasterk de conventie op de agenda plaatst. Eind 2009 maakt hij bekend dat de Nederlandse regering van plan is de Unesco Conventie te ratificeren. In zijn notitie *Meer dan kwaliteit* van juni 2011 bevestigt staatssecretaris Halbe Zijlstra dat dit nog steeds de intentie is, maar dat het proces wat vertraging heeft opgelopen. Het voornemen is om eind 2011 de goedkeuringswet aan de Tweede Kamer voor te leggen.

Geen eendagsvlieg

Terug naar 2007. Na het regeerakkoord en het rapport van de Raad voor Cultuur presenteert cultuurminister Plasterk in de zomer van dat jaar de notitie *Kunst van leven, hoofdlijnen cultuurbeleid*. Ter vergroting en verbreding van de cultuurdeelname zet hij in op de komst van een programmafonds cultuurparticipatie. Hij wil investeren in cultuurdeelname, binnen en buiten het onderwijs. De burger moet meer kansen krijgen zich cultureel te ontwikkelen. De extra gelden die Plasterk vrijmaakt voor amateurkunst en volkscultuur wil hij onderbrengen bij het programmafonds cultuurparticipatie. Dat laatste betekent dat volkscultuur geen eendagsvlieg is, maar een langdurig onderwerp in het cultuurbeleid.

Wat volkscultuur precies is en hoe het zit met de relatie met amateurkunst, blijft onduidelijk. In november 2007 informeert Plasterk de Tweede Kamer over nieuwe ontwikkelingen. 'Het Programmafonds cultuurparticipatie is de opvolger van het Actieplan Cultuurbereik, dat in 2008 ophoudt te bestaan. In navolging van het advies van de commissie Cultuurbereik kiest het kabinet voor meer focus op een beperkter aantal beleidsvelden: cultuureducatie, amateurkunst en volkscultuur.' (Geerlings 2010, 8)

December 2007 vindt een Kamerdebat plaats, waarin CDA-Kamerlid Van Vroonhoven pleit voor een 'offensief voor volkscultuur'. 'Wij worden ons bewust van onze nationale identiteit. De volkscultuur maakt daarvan een belangrijk deel uit. Culturele uitingsvormen die nationaal of streekgebonden zijn: ambachten, tradities en sporten, maar ook verhalen, sprookjes, spreekwoorden, volksliedjes en feesten, kortom ons hele immateriële erfgoed, versterken het bewustzijn van onze

'Is het soms de bedoeling om van rijkswege het kantklossen te stimuleren?'

eigen identiteit. [...] De volkscultuur zou een impuls moeten krijgen. Dit staat zelfs in het hoofdlijnenakkoord, maar het staat er nu nog wat verloren bij.' (Ibid.)

Dit pleidooi leidt tot commotie in de Kamer. Femke Halsema (GroenLinks) vraagt zich af 'of zij binnen de al in de coalitieafspraken gereserveerde gelden voor religieuze cultuur en volkscultuur nog een aantal prioriteiten wil stellen of dat zij de schaarste die al heerst in de culturele sector, nog groter wil maken.' Ook Boris van der Ham (D66) wil weten hoe volkscultuur te stimuleren. 'Het klinkt misschien ook wat denigrerend, maar is het dan de bedoeling om van rijkswege het kantklossen te stimuleren? Hoe kunnen wij dit doen? Hoe wil mevrouw Van Vroonhoven in de praktijk volkscultuur, een begrip dat per definitie niet helemaal grijpbaar is, van rijkswege stimuleren?' (Ibid., 9)

John Leerdam (PvdA) en Hans van Leeuwen (SP) mengen zich in het debat. Leerdam wil weten 'hoe Van Vroonhoven die verbinding

precies legt tussen volkscultuur en materieel en immaterieel erfgoed met de zaken van het Unesco-verdrag'. En om welke volkscultuur gaat het, alleen van Nederland of binnen het Koninkrijk? Volgens Van Vroonhoven gaat het ook om culturen die vanuit het buitenland naar Nederland zijn meegenomen. Van Leeuwen vraagt zich af of 'het benadrukken van tradities juist niet een rem is op de ontwikkeling van volkscultuur'. (Ibid.)

Van Vroonhoven antwoordt dat het gaat om het behoud van de levende cultuur, dus ook het nieuwe: 'Ik heb proberen te zeggen dat men volkscultuur moet blijven beleven om haar levend te houden. Dat betekent dat bepaalde takken ervan ten dode zijn opgeschreven. Dat zij dan zo, we moeten ons concentreren op het nieuwe. Het gaat erom dat we bepaalde vormen van cultuur die in Nederland bij bepaalde regio's passen, levend houden. En het mag niet zo zijn dat alles alleen maar gewoon wordt gedocumenteerd, zodat men later in boeken kan opzoeken hoe het is geweest. Nee, het moet echt worden beleefd om het levend te houden.' (Ibid.)

En daarmee is het laatste woord gezegd over volkscultuur tijdens dit wetgevings-overleg. Van Vroonhoven dient samen met Kamerlid Ed Anker (CU) een motie in met een eerste definitie die drie dagen later wordt weggestemd. Voor minister Plasterk is de discussie aanleiding om een definitie van volkscultuur op te laten stellen. Daarvoor schakelt hij het Meertens Instituut in.

Een definitiekwestie

In de eerste maand van 2008 volgt publicatie van het Basismodel programmafonds cultuurparticipatie. Voor de ontwikkeling wijst Plasterk partijgenoot Jaap Dijkstra aan als kwartiermaker. De voormalig gedeputeerde van Overijssel adviseert over de werkwijze en reikwijdte van het fonds en doet voorstellen voor de organisatiestructuur, adviescommissies en regelingen. De programma's

van gemeenten en provincies, van innovatieve projecten en thema's maken ook deel uit van het advies.

Half april 2008 bericht minister Plasterk in een brief aan de Tweede Kamer over de definitie van volkscultuur, zoals geformuleerd door het Meertens Instituut. 'Volkscultuur is het geheel van cultuuruitingen die als wezenlijk worden ervaren voor specifieke groepen, steeds onder verwijzing naar traditie, verleden en nationale, regionale of lokale identiteiten.'

De regering neemt de definitie over en de minister geeft de kwartiermaker opdracht deze definitie operationeel te maken in het nieuwe programmafonds. Een half jaar later is de Regeling cultuurparticipatie provincies en gemeenten 2009 – 2012 een feit. Het is 1 september 2008. Het resultaat is tot stand gekomen in samenwerking met het Interprovinciaal Overleg en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten. De definitie van volkscultuur van het basismodel is vervangen. Opvallend is dat zaken als 'de nationale identiteit' en 'multiculturele samenleving' zijn weggelaten en de (wetenschappelijke) formulering van het Meertens Instituut wordt gehanteerd. (Ibid., 10)

Op 1 januari 2009 gaat het Fonds voor Cultuurparticipatie van start. Dat geldt ook voor de Regeling cultuurparticipatie voor provincies en gemeenten, die een juridische voortzetting is van het Actieplan Cultuurbereik. Via matchinggelden kunnen provincies en gemeenten bij het fonds geld van het Rijk krijgen ter verdubbeling van het budget dat zij vrijmaken voor beleid op het gebied van cultuureducatie, amateurkunst en volkscultuur.

Acht maanden later bericht Plasterk over de voortgang van het beleid en herhaalt hij het belang van volkscultuur als speerpunt van het fonds. Tijdens de begrotingsbehandeling van cultuur in november 2009 plaatst Kamerlid Boris van der Ham (D66)

kritische kanttekeningen. Hij vraagt de minister wederom om een definitie van volkscultuur. In een schriftelijk antwoord, nog diezelfde maand, meldt Plasterk dat hij de definitie van het Meertens Instituut hanteert. 'Uiteraard erken ook ik dat daarmee de discussie over volkscultuur nog niet ten einde is.' (Ibid., 13)

Twee maanden eerder, september 2009, verscheen een advies van de Raad voor Cultuur met een alternatieve definitie. De Raad benadrukt het belang van een goede wisselwerking tussen volkscultuur en de cultuur van professionele kunstuitingen. Plasterk schrijft dat hij het advies van de Raad voor Cultuur niet zal overnemen, omdat hij 'een herkenbare positie van het onderwerp volkscultuur wenselijk acht'. (Ibid.)

Daags na het antwoord van Plasterk dient Mariko Peters van GroenLinks een motie in om volkscultuur als beleids-thema te schrappen. Deze motie krijgt steun van de fracties van GroenLinks, D66, de PvdD en de PVV, maar haalt geen Kamermeerderheid. Volkscultuur blijft onderdeel van het cultuurbeleid.

In december 2009 verschijnt het laatste regeringsdocument over volkscultuur: de al eerder genoemde brief van Plasterk over de toetreding van Nederland tot het Unesco-verdrag Immaterieel Cultureel Erf-

goed. Daarbij zoekt de minister aansluiting bij bestaand beleid en koppelt hij volkscultuur aan immaterieel erfgoed: 'Immaterieel erfgoed en volkscultuur liggen in elkaars verlengde.' (Ibid.)

De dans ontsprongen

Na de val van het kabinet in februari 2010 over de verlenging van de missie naar Uruzgan blijft het dossier volkscultuur acht maanden gesloten. Er zijn verkiezingen in juni, waarna

Plasterk: 'Immaterieel erfgoed en volkscultuur liggen in elkaars verlengde'

een moeizame formatie volgt met als resultaat het minderheidskabinet van VVD en CDA met gedoogsteun van de PVV. De cultuurportefeuille degradeert van minister naar staatssecretaris.

Halbe Zijlstra (VVD) is de bewindspersoon die de bezuiniging van 200 miljoen euro op cultuur uit het regeerakkoord van het kabinet-Rutte moet gaan uitvoeren. Als hij in december 2010 zijn uitgangspunten van het nieuwe cultuurbeleid bekendmaakt, schrijft de staatssecretaris dat hij de Tweede Kamer maatregelen gaat voorleggen om 'volkscultuur en immaterieel erfgoed levend te houden'.¹

Tijdens het Tweede Kamerdebat in december zegt Zijlstra dat culturele instellingen van het 'subsidie-infuus' afmoeten. Volkscultuur en immaterieel erfgoed lijken de dans te ontspringen. Dat beeld wordt bevestigd door Riet de Leeuw, senior beleidsmedewerker Directie Cultureel Erfgoed Ministerie van OCW. Ze was een van de sprekers op het

Sandra Jongenelen

is freelance journalist en schrijft onder meer voor *Kunstbeeld* en *HP|De Tijd*

symposium *Waarborgen voor de toekomst. Immaterieel erfgoed in de praktijk* dat het NCV half oktober vorig jaar organiseerde. Zijlstra was op dat moment een week in functie. Er was nog nauwelijks tijd geweest voor overleg, maar dat er aandacht zal zijn voor de volkscultuur is zeker. (Nederlands Centrum voor Volkscultuur 2010b, 8)

In het regeerakkoord van het kabinet-Rutte staat 'dat de actieve cultuurparticipatie van belang blijft, met name bij de beoefening van amateurkunst en volkscultuur'. De uitgaven van beheer en behoud van erfgoed 'worden zoveel mogelijk ontzien'. Verder geldt als een van de uitgangspunten 'dat in alle regio's een hoogwaardig cultureel aanbod blijft bestaan'. (Nederlands Centrum voor Volkscultuur 2010b, 8) En ook dat lijkt niet ongunstig voor volkscultuur, hoe je het begrip ook inhoud geeft en wat je er ook van vindt.

Bij de presentatie van de cultuurbezuinigingen in juni wordt dat bevestigd. Volgens Zijlstra moet het Openluchtmuseum samengaan met het Nederlands Centrum voor Volkscultuur. Gezamenlijk moeten ze een 'topinstituut voor immaterieel erfgoed en volkscultuur' gaan vormen. Het Openluchtmuseum krijgt van de bewindsman 2 miljoen extra, onder andere ook voor de digitale presentatie van de Nederlandse geschiedenis. Het geld komt uit de begroting van het Nederlands Historisch Museum dat geen subsidie meer krijgt.

In BN/De Stem van 10 juni reageert het CDA bij monde van Tweede Kamerlid Marieke van der Werf op de aangekondigde bezuinigingen. 'Het CDA is blij dat de top van de cultuur is ontzien en dat er, door het behoud van sectorinstituut Kunstfactor en het Cultuurparticipatiefonds, voldoende ruimte overblijft voor amateurkunst en volkscultuur.' Het kroonjuweel van het CDA is verzilverd.

Literatuur

- Geerlings, H. en K. Vuyk (2010) *Tussen traditie en kunst. Op zoek naar identiteit. Enkele analyses van de gevolgen van de introductie van volkscultuur als thema van het cultuurbeleid*. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Margry, P.J. (2010) *De volkscultuur voorbij, op weg naar immaterieel erfgoed*. Amsterdam: Meertens Instituut (www.meertens.knaw.nl/cms/nl/home-mainmenu-1/3-nieuws/143267-de-volkscultuur-voorbij).
- Migo, M., L. Bennink en K. Hoentjen (red.) (2010) *Verkiezingsprogramma 2010-2015. Slagvaardig en samen*. Den Haag: CDA-bureau (www.cda.nl/Bibliotheek/Verkiezingsprogramma.aspx).
- Nederlands Centrum voor Volkscultuur (2010a) *Provincies en gemeenten en het nieuwe cultuurparticipatiebeleid, toegespitst op het beleidsveld volkscultuur*. Utrecht: Nederlands Centrum voor Volkscultuur.
- Nederlands Centrum voor Volkscultuur (2010b) 'Waarborgen voor de toekomst. Immaterieel erfgoed in de praktijk. Verslag van het symposium in Utrecht op 15 oktober 2010'. In: *Volkscultuur Magazine*, jrg. 5, nr. 4, 5-15.
- Raad voor Cultuur (2007) *Innoveren, participeren! Advies agenda cultuurbeleid en culturele basisinfrastructuur*. Den Haag: Raad voor Cultuur.
- Zeijden, A. van der (2008) 'Nicolien van Vroonhoven en Ineke Strouken over volkscultuur en cultuurbeleid'. In: *Volkscultuur Magazine*, jrg. 3, nr. 1, 4-8.
- Zijlstra, H. (2011) *Meer dan kwaliteit. Een nieuwe visie op cultuurbeleid*. Den Haag: Ministerie van onderwijs, cultuur en wetenschap.

Noot

- 1 Citaat op www.nederlandscentrumvoorvolkscultuur.nl/beleid_121.html